

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

Herman Erčulj

**PRIPRAVA KNJIŽNIČNEGA GRADIVA ZA
AVTOMATIZIRANO IZPOSOJO:
PRIMER SERIJSKIH PUBLIKACIJ NARODNE IN
UNIVERZITETNE KNJIŽNICE**

Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Ljubljana, 2018

IZJAVA O AVTORSTVU IN O JAVNI OBJAVI PISNE NALOGE

Spodaj podpisani, Herman Erčulj, izjavljam, da sem avtor pisne naloge za bibliotekarski izpit za bibliotekarja z naslovom: Priprava knjižničnega gradiva za avtomatizirano izposajo: primer serijskih publikacij Narodne in univerzitetne knjižnice

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- sem pisno nalogo izdelal(a) samostojno in je moje avtorsko delo,
- so dela drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih navajam neposredno ali povzemam, navedena oziroma citirana v skladu s standardom APA,
- sem besedila ali podatke, ki so avtorsko zaščiteni, uporabil(a) v skladu z določbami zakona, ki določa avtorske pravice,
- je elektronska oblika pisne naloge istovetna s tiskano obliko naloge,
- na podlagi 23. člena Pravilnika o bibliotekarskem izpitu ter v skladu s prvim odstavkom 21. člena Zakona o avtorski in sorodnih pravicah dovoljujem javno objavo elektronske oblike pisne naloge na portalu Digitalne knjižnice Slovenije.

Podpis avtorja: Herman Erčulj

V Ljubljani, dne 10. 10. 2018.

Erčulj, H., Priprava knjižničnega gradiva za avtomatizirano izposajo: primer serijskih publikacij Narodne in univerzitetne knjižnice. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Ključna dokumentacijska informacija

Ime in PRIIMEK: Herman ERČULJ

Naslov pisne naloge: Priprava knjižničnega gradiva za avtomatizirano izposajo: primer serijskih publikacij Narodne in univerzitetne knjižnice

Kraj: Ljubljana

Leto: 2018

Št. strani: 30

Št. slik: 6

Št. preglednic: 1

Št. prilog: 9

Št. strani prilog: 9

Št. referenc: 26

Strokovno usposabljanje za bibliotekarski izpit je potekalo v: Narodni in univerzitetni knjižnici

Mentor v času strokovnega usposabljanja: dr. Irena Eiselt

UDK: 050:027.082:004(497.4)NUK

050:025.25(497.4)NUK

Ključne besede: serijske publikacije, avtomatizirana izposoja, inventarizacija, Narodna in univerzitetna knjižnica

Izvod:

V nalogi ugotavljamo, kako je potrebno obdelati, tj. inventarizirati, evidentirati in opremiti, serijske publikacije v Narodni in univerzitetni knjižnici, da jih lahko hitro izposodimo s pomočjo računalniškega programa COBISS3/Izposoja. Rešiti poskušamo predvsem težave pri računalniški izposoji vezanih serijskih publikacij. Težave izhajajo iz načinov, kako je gradivo vezano skupaj. Skupaj je lahko vezanih več letnikov ali več naslovov serijskih publikacij, lahko pa je posamezen letnik vezan v več enot ali pa je le delno vezan. Težave, ki jih ne moremo rešiti s pomočjo priročnikov, poskušamo rešiti s primerjavo priprave gradiva na avtomatizirano izposajo serijskih publikacij v dveh slovenskih knjižnicah, ki poleg Narodne in univerzitetne knjižnice hranita in izposojata največ serijskih publikacij (Univerzitetna knjižnica Maribor in Slovanska knjižnica, Mestna knjižnica Ljubljana). Ugotavljamo, da njihovih rešitev v glavnem ni mogoče uporabiti v Narodni in univerzitetni knjižnici, saj njihovega načina evidentiranja serijskih publikacij ne moremo privzeti ali pa njihove rešitve ne sledijo pravilom formata COMARC/H. Rezultati raziskave lahko vendarle služijo kot izhodišče za pripravo gradiva na avtomatizirano izposajo, lahko pa so v pomoč tudi razvijalcu programske opreme za knjižnice, saj smo na podlagi rezultatov podali predloge za nekatere izboljšave.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD.....	1
2	AVTOMATIZACIJA KNJIŽNIC	4
2.1	AVTOMATIZACIJA KNJIŽNIC V SLOVENIJI	5
2.2	SERIJSKE PUBLIKACIJE IN AVTOMATIZACIJA KNJIŽNIČNEGA UPRAVLJANJA Z NJIMI	6
2.3	KNJIŽNIČNI KATALOG IN NJEGOVA AVTOMATIZACIJA	9
2.3.1	Inventarizacija, evidentiranje in opremljanje serijskih publikacij s programom COBISS3	10
2.4	KNJIŽNIČNA IZPOSOJA IN NJENA AVTOMATIZACIJA	14
2.4.1	Izposoja serijskih publikacij s programom COBISS3.....	15
3	PRIPRAVA VEZANIH ZVEZKOV SERIJSKIH PUBLIKACIJ NA AVTOMATIZIRANO IZPOSOJO	19
3.1	VEZAN POSAMEZEN LETNIK SERIJSKE PUBLIKACIJE	19
3.2	VEZANI LETNIKI SERIJSKIH PUBLIKACIJ	20
3.3	VEZANI NASLOVI SERIJSKIH PUBLIKACIJ.....	22
3.4	LETNIK, VEZAN V VEČ ENOT	23
3.5	DELNO VEZANI ZVEZKI LETNIKA	25
4	RAZPRAVA IN ZAKLJUČKI	26
5	VIRI IN LITERATURA.....	27

KAZALO SLIK

Slika 1: Izpolnjeni podatki v polju 997	11
Slika 2: Nalepka brez podatkov o zvezkih	13
Slika 3: Nalepka s podatki o zvezkih	14
Slika 4: Okno Izbira zvezkov	16
Slika 5: Okno Gradivo domače knjižnice	17
Slika 6: Okno Vezava zvezkov	20

KAZALO PREGLEDNIC

Tabela 1: Skupine vezanih zvezkov serijskih publikacij	19
--	----

1 UVOD

Informacijska tehnologija je zaradi korenitih sprememb na področju hranjenja, obdelave in posredovanja informacij tako močno vplivala na družbo, da so nekateri raziskovalci v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja zanj začeli uporabljati pojem informacijska družba. Družba se je namreč v tem času iz industrijske, za katero je značilna produkcija z močjo in materialom, torej produkcija vedno večje količine izdelkov, spremenila v informacijsko družbo. Zanj je značilno, da je večina ljudi zaposlenih v informacijskih poklicih, torej da opravljajo delo z informacijami, signali, risbami ali slikami (Pivec, 2001).

Informacijska tehnologija vpliva na razvoj številnih strok. Knjižničarstvo oziroma bibliotekarstvo kot »dejavnost, ki se ukvarja s sistematičnim zbiranjem, obdelavo, hranjenjem in posredovanjem knjižničnega gradiva, informacij ter z organizacijo in poslovanjem knjižnic« (Bibliotekarski terminološki slovar, 2009, str. 152), ni izjema. Leta 1987 so avtorji dela *Osnove knjižničarstva* zapisali nekaj, kar velja še danes, namreč da se v sodobnem času »bibliotekarstvo vse bolj združuje z nekaterimi drugimi znanstvenimi panogami, zlasti z informatiko« (Banič, Berčič, Filo in Veselko, 1987, str. 7) in računalništvom, kar med drugim pomeni tudi to, da na področju knjižničarstva poteka avtomatizacija.

V nalogi se bomo ukvarjali z ožjo tematiko avtomatizacije v knjižnicah. Cilj oziroma namen raziskave je ugotoviti, kako je potrebno obdelati, tj. inventarizirati, evidentirati in opremiti, serijske publikacije v Narodni in univerzitetni knjižnici (NUK), da jih lahko hitro izposodimo s pomočjo računalniškega programa COBISS3/Izposoja. Hitra izposoja je prijazna do uporabnikov in zaposlenih. Raziskovalno vprašanje naše naloge je, kateri pogoji morajo biti izpolnjeni, da lahko serijske publikacije hitro računalniško izposodimo uporabnikom oziroma, podrobneje, kako na hitro avtomatizirano izposajo pripraviti vezane zvezke serijskih publikacij.¹ Naša hipoteza je, da so knjižnice problem počasne avtomatizirane izposoje vezanih zvezkov serijskih publikacij že uspele rešiti na način, ki je primeren tudi za NUK. Glede na to, kako so zvezki vezani, bomo hipotezo razdelili na štiri dele. Delne hipoteze so, da so druge knjižnice že rešile problem, prvič, ko je vezanih skupaj več letnikov serijskih publikacij, drugič,

¹ Izraz vezani zvezki serijskih publikacij ne pomeni, da je vezan določen zvezek serijske publikacije (npr. ena številka časnika), ampak pomeni, da je skupaj vezanih več zvezkov serijskih publikacij. Vezave torej ni opravil založnik, ampak je bila opravljena potem, ko so bile publikacije že izdane.

ko je vezanih skupaj več naslovov serijskih publikacij, tretjič, ko je letnik serijske publikacije vezan v več enot, in četrtič, ko je letnik publikacije vezan delno.

Uporabili bomo metodo sistematičnega pregleda literature (priročnikov), metodo deskripcije in komparativno metodo. Z metodo deskripcije bomo predstavili primere avtomatizirane izposoje serijskih publikacij v dveh slovenskih knjižnicah, s komparativno metodo pa bomo primerjali predstavljene primere. Opisali in primerjali bomo avtomatizirano izposajo serijskih publikacij v dveh slovenskih knjižnicah, ki poleg NUK hranita in izposojata največ vezanih zvezkov serijskih publikacij. Primerjali bomo prakso priprave gradiva na avtomatizirano izposajo vezanih zvezkov v Slovanski knjižnici, enoti Mestne knjižnice Ljubljana, in v Univerzitetni knjižnici Maribor (UKM) s prakso pred avtomatizacijo serijskih publikacij v NUK. Primerjavo omogoča dejstvo, da vse tri knjižnice uporabljamo enako programsko opremo za katalogizacijo, inventarizacijo in izposajo knjižničnega gradiva. Primerjali bomo publikacije, ki so si čim bolj podobne glede na vrsto oziroma način vezave. Kjer bo mogoče, bomo primerjali iste publikacije. Izbrali smo reprezentativne primere serijskih publikacij, o čemer se bomo prepričali pri zaposlenih v navedenih knjižnicah.

V teoretičnem delu naloge bomo predstavili avtomatizacijo knjižnic na splošno in avtomatizacijo knjižnic v Sloveniji, s poudarkom na programu COBISS3. Opredelili bomo serijske publikacije, opisali njihove značilnosti in pogoje za avtomatizacijo na področju serijskih publikacij. Predstavili bomo razvoj avtomatizacije knjižničnih katalogov. Poudarek bo na inventarizaciji in evidentiranju serijskih publikacij v računalniških katalogih v Sloveniji. Sledila bo predstavitev avtomatizacije knjižnične izposoje, s poudarkom na računalniški izposoji serijskih publikacij v Sloveniji. V praktičnem delu bomo primerjali prakse avtomatizirane izposoje vezanih serijskih publikacij v dveh slovenskih knjižnicah s prakso v NUK. Najprej pa bomo na kratko predstavili NUK in eno izmed njenih posebnih zbirk, ki je specializirana za delo s serijskimi publikacijami, Zbirko serijskih publikacij.

Za rojstvo NUK velja leto 1774, ko je Marija Terezija izdala odlok, da se 637 knjig, ki so bile rešene ob požaru razpuščenega jezuitskega kolegija, nameni za Licejsko knjižnico. Leta 1794 se je knjižnica odprla za javnost, leta 1807 pa je pridobila pravico do prejemanja obveznih izvodov s Kranjske in s tem dobila značaj deželne knjižnice. Leta 1919 se je preimenovala v Državno študijsko knjižnico in postala osrednja knjižnica za vso Slovenijo, pridobila pa je tudi pravico do prejemanja obveznega izvoda s tega območja. Istega leta je prevzela naloge

Erčulj, H., Priprava knjižničnega gradiva za avtomatizirano izposajo: primer serijskih publikacij Narodne in univerzitetne knjižnice. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

centralne univerzitetne knjižnice na novo ustanovljene Univerze v Ljubljani. Leta 1941 se je knjižnica iz poslopja Gimnazije Poljane preselila v stavbo na Turjaški ulici, ki jo je zasnoval arhitekt Jože Plečnik (Šetinc, 2006; Kodrič-Dačić, 2006).

NUK je danes

javni zavod, ustanovitelj je Republika Slovenija, ustanoviteljske pravice in obveznosti pa uresničuje Vlada Republike Slovenije. NUK opravlja naloge slovenske nacionalne knjižnice, univerzitetne knjižnice Univerze v Ljubljani in osrednje znanstvene knjižnice v Sloveniji. Je tudi nosilec gradnje in razvoja Digitalne knjižnice Slovenije in repozitorija (arhiva) digitalne slovenske pisne kulturne in znanstvene dediščine, opravlja tudi funkcijo nacionalnega agregatorja e-vsebin s področja kulture. (Letno poročilo 2017, 2018, str. 7)

Knjižnična zbirka NUK je sestavljena iz treh temeljnih sklopov: temeljne nacionalne zbirke, zbirke temeljne znanstvene literature in zbirke posebnega knjižničnega gradiva.

Jedro predstavlja zbirka patriotike oziroma slovenike. To je temeljna nacionalna zbirka pisne dediščine slovenskega naroda. Vključuje vsa dela, ki so bila založena ali natisnjena v Sloveniji, se nanašajo na Slovenijo, so napisana v slovenskem jeziku oziroma so jih napisali slovenski avtorji. Zbirka slovenike ima status kulturnega spomenika, njeno hranjenje pa je osrednja naloga nacionalne knjižnice. Pri izpolnjevanju te naloge nam pomaga mehanizem obveznega izvoda, po katerem nacionalna knjižnica prejme brezplačne izvode vsake publikacije, izdane v Sloveniji. (Knjižnična zbirka NUK, b. d.)

Zbirka temeljne znanstvene literature je namenjena znanstvenoraziskovalnemu in študijskemu delu, ki pa so mu v podporo tudi zbirke posebnega knjižničnega gradiva.

»NUK v nacionalnem okviru hrani največjo in najpopolnejšo zbirko serijskih publikacij, ki sega od samih začetkov časnikarstva na slovenskem ozemlju.« (Kalčič, 2006, str. 116) Serijske publikacije lahko najdemo tudi v posebnih zbirkah knjižnice, ki so nekakšne knjižnice v malem, saj delovni procesi obsegajo vsa tipična knjižničarska dela (Glavan, 2006).

Zbirka serijskih publikacij, ki po organizacijski strukturi sodi v Enoto posebnih zbirk, je specializirana za delo s serijskimi publikacijami v NUK. Nastala je »iz tako imenovanega 'časopisnega odseka' Narodne in univerzitetne knjižnice, ki je deloval še kratek čas po II. svetovni vojni, potem pa je bil zaradi povečanega dotoka domačega, izseljenskega in jugoslovanskega tiska leta 1948 reorganiziran v samostojni oddelek knjižnice« (Kalčič, 2007, str. 145). Ta strokovno obdeluje in hrani serijske publikacije, poleg tega pa jih uporabnikom tudi posreduje oziroma izposoja ter jim daje vse informacije v zvezi z njimi (Vidic-Ratković, 1996). »Informacije o serijskih publikacijah so dostopne prek javnega računalniškega kataloga [...] ter v Časopisni čitalnici v različnih bibliografskih in drugih virih. Gradivo [iz Zbirke serijskih publikacij] je mogoče uporabljati le v čitalnici« (Kalčič, 2006, str. 119).

2 AVTOMATIZACIJA KNJIŽNIC

Avtomatizacija knjižnic oziroma njihovega poslovanja, tj. »uvajanje, uporaba določene tehnologije, zlasti računalniške, pri posameznih postopkih ali pri celotnem knjižničnem poslovanju« (Bibliotekarski terminološki slovar, 2009, str. 37), se je začela v Združenih državah Amerike, kjer je leta 1936 Ralph Parker razvil prvi sistem avtomatizirane izposoje, ki je, za razliko od današnjih računalniško podprtih načinov izposoje, uporabljal tehnologijo luknjanih kartic (Rice, 1984). Te so bile v uporabi tudi tedaj, ko so pri knjižnični izposoji že začeli uporabljati računalnike, saj so delovali v kombinaciji z njimi.

V poznih sedemdesetih letih so knjižnice začele uporabljati miniračunalnike, kar je v osemdesetih, zaradi vedno večje zmogljivosti procesorjev in nižjih cen, postal trend. V začetku osemdesetih [...] so se na trgu pojavili t. i. sistemi na ključ (ang. Turnkey systems), ki so knjižnicam zagotavljali strojno in programsko opremo za popolno avtomatizacijo knjižnic in vzdrževanje. (Kraljič, 2005, str. 16)

Poznamo dve vrsti pristopa k avtomatizaciji knjižnic. Integrirani pristop združuje vsa knjižnična opravila. Sestavljajo ga podsistemi, kot so katalogizacija, OPAC (Online Public Access Catalog), nabava, izposoja in kontrola serijskih publikacij. Ta pristop ima veliko prednosti pred parcialnim pristopom, ki zajema zgolj eno ali nekaj funkcij knjižničnega poslovanja. Uvajanje integriranega pristopa pomeni veliko investicijo za knjižnice, zato se na

začetku te običajno odločajo za parcialni pristop, ki ga pozneje pogosto razširijo v integriranega.

Avtomatizacija knjižnic prinaša številne prednosti: enako delo je mogoče opraviti z manj napora; večji učinek ob enakem vloženem delu; razširitev uslug, ki jih ročno ne bi bilo mogoče izvesti; večje možnosti za sodelovanje in povezovanje med knjižnicami in večjimi sistemi; boljša evidenca in kontrola; večja fleksibilnost obdelav. Poleg tega avtomatizirano poslovanje odpravlja ali zmanjšuje nekatere slabosti tradicionalnega knjižničnega poslovanja: podvajanje in neenotnost strokovnih obdelav; zamudna in ponavljajoča se opravila; velike izgube časa ob ročnem dopolnjevanju kartotečnih evidenc in iskanju podatkov iz njih; neažurnost ročnih obdelav itd. (Kanič, 1986).

2.1 AVTOMATIZACIJA KNJIŽNIC V SLOVENIJI

V Sloveniji se je avtomatizacija knjižnic začela s podobno tehnologijo kot v Združenih državah Amerike, vendar veliko pozneje. Razloga za to sta bila predvsem visoka cena in nedostopnost računalniške opreme. Prvi koraki uvajanja računalniške podpore v knjižnice so bili opravljeni v podjetju Iskra leta 1970, kjer je računalnik služil oblikovanju kataloga knjižnice in dokumentacije v podjetju. Iskri je sledila Višja tehniška šola v Mariboru, nato pa tudi druge specialne knjižnice in INDOK centri. Pri teh poskusih avtomatizacije je šlo za parcialni pristop, vendar so knjižničarji v naslednjih letih začeli pripravljati načrte in izvajati dejavnosti, ki so sčasoma pripeljale do uvedbe računalnikov v vse funkcije knjižničnega poslovanja (Bahor, 2005).

Programska oprema, ki se danes uporablja v knjižnicah po Sloveniji in je v uporabi tudi v NUK, je nastala postopoma. »Leta 1991 je IZUM promoviral sistem COBISS (Kooperativni online bibliografski sistem in servisi) kot nadgradnjo sistema vzajemne katalogizacije. Isti akronim se je takrat začel uporabljati tudi za pripadajočo programsko opremo.« (Platforma COBISS, b. d.)

Danes se uporablja programska oprema COBISS3, tj. tretja generacija »programske opreme za avtomatizacijo knjižničnega poslovanja in dostop do različnih baz podatkov, ki jo razvija in vzdržuje IZUM [...]. Programska oprema COBISS3 podpira različne funkcije knjižnic in nacionalnih centrov COBISS« (Platforma COBISS, b. d.). Ena izmed glavnih funkcij programske opreme COBISS3 je vzajemna katalogizacija.

Vzajemna katalogizacija omogoča racionalno delitev dela in prihranek pri zahtevnem postopku obdelave knjižničnega gradiva in vodenju katalogov. Za vsako enoto zadošča samo ena obdelava, nakar je zapis preko vzajemne bibliografsko-kataložne baze podatkov COBIB dostopen vsem udeležencem v sistemu in v mreži COBISS.net [...]. Baze podatkov vsebujejo bibliografske zapise za različne vrste gradiva [...]. Vzajemna baza podatkov COBIB in vse lokalne baze podatkov sodelujočih knjižnic imajo enako strukturo bibliografskih zapisov in zbirnih podatkov o zalogi. Lokalne baze podatkov pa poleg teh vsebujejo tudi enotno strukturirane podrobne podatke o zalogi, ki so pomembni za lokalne funkcije knjižnic in prikazovanje v sistemu COBISS/OPAC [...]. V sistemu COBISS se uporablja [...] format COMARC/H za podatke o zalogi, ki ga je razvil IZUM. (Platforma COBISS, b. d.)

COBISS3 vsebuje tudi različne lokalne aplikacije, katerih enotnost je zagotovljena s formatom COMARC/H za podatke o zalogi. Te aplikacije predstavljajo različni programski segmenti: COBISS3/Nabava, COBISS3/Serijske publikacije, COBISS3/Zaloga, COBISS3/Izposoja, COBISS3/Medknjižnična izposoja, Programski segment COBISS3/Izpisi in COBISS3/Upravljanje aplikacij (Platforma COBISS, b. d.).

Leta 2018 je COBISS+ nadomestil javni računalniški katalog COBISS/OPAC. COBISS+ »knjižnicam in uporabnikom knjižnic omogoča online dostop do naslednjih baz podatkov: vzajemna bibliografsko-kataložna baza podatkov COBIB.SI [...], lokalne baze podatkov [...], druge baze podatkov v sistemu COBISS.SI [...], drugi informacijski viri [...]. COBISS+ je namenjen vsem uporabnikom« (Uvod v COBISS+, b. d.).

2.2 SERIJSKE PUBLIKACIJE IN AVTOMATIZACIJA KNJIŽNIČNEGA UPRAVLJANJA Z NJIMI

Gorman (1975) navaja, da so – po besedah mnogih knjižničarjev – serijske publikacije največji problem v bibliotekarstvu, saj so podvržene nenehnim spremembam, ki izhajajo iz značilnosti serijskih publikacij. Prva značilnost je, da serijske publikacije izhajajo v ločenih enotah skozi čas, druga pa je namen (pri izdajateljih) serijskih publikacij, da bodo izhajale neomejeno časa. *Bibliotekarski terminološki slovar* (2009) serijsko publikacijo opredeljuje kot publikacijo, »ki

izhaja v zaporednih zvezkih, kosih, navadno s številčnimi in/ali časovnimi oznakami in nima vnaprej določenega obsega in časa izhajanja» (str. 293). Poznamo več vrst serijskih publikacij, ki se razlikujejo med seboj po pogostosti izhajanja, vsebini, formatu in obliki (Vidic-Ratković, 1996).² Med serijske publikacije spadajo:

- časniki: izhajajo navadno dnevno ali tedensko, v večjem formatu in prinašajo poročila ali informacije o tekočih dogodkih in splošnih temah;
- časopisi: izhajajo tedensko ali v daljših presledkih in se po vsebini omejujejo na določeno strokovno področje ali na določen sloj prebivalcev;³
- nezaključeni integrirni viri: so bibliografski viri, pri katerih se spremembe oziroma dopolnila stapljajo v novo celoto ter se od prejšnjih vsebin ne razločujejo jasno, konec izhajanja pa ni predviden; če je konec izhajanja predviden, gre za zaključene integrirne vire, ki ne spadajo med serijske publikacije; primeri nezaključenih integrirnih virov so spletne strani, podatkovne zbirke in tiskane publikacije z nevezanimi listi, včasih pa se tiskane liste, spete v mapi, dopolnjuje tudi z zgoščenkami s podatki (Bibliotekarski terminološki slovar, 2009);
- knjižne zbirke: so zbirke monografskih publikacij, ki poleg naslova vsake posamične publikacije (monografija) nosijo tudi skupen naslov zbirke (serijska publikacija), izhajajo v rednih ali nerednih časovnih intervalih, lahko so številčene ali ne, bistveno pa je, da nimajo omejenega časa izhajanja, zato npr. knjižna zbirka *100 romanov* in različne trilogije ne spadajo med serijske publikacije;
- vrstne publikacije: nosijo vrstne naslove, tj. naslove, ki so prevzeti po vrstah publikacije, in praviloma izhajajo letno (Bibliotekarski terminološki slovar, 2009); npr. koledarji, zborniki, letna poročila, almanahi (Vidic-Ratković, 1996);
- elektronske serijske publikacije: izhajajo na elektronskem mediju, običajno na internetu; določena publikacija lahko izhaja tako v tiskani kakor tudi v elektronski obliki, pri tem pa gre za dve različni publikaciji z različnima ISSN (mednarodna standardna številka za serijske publikacije) številkami;

² Periodika in periodične publikacije sta pojma, ki se pogosto uporabljata kot sinonima za serijske publikacije, včasih pa ju razumejo tudi v ožjem smislu, saj naj bi periodika označevala časopise in revije, ki običajno izhajajo v rednih časovnih intervalih, periodična publikacija pa tiste serijske publikacije, ki izhajajo pogostejše kot letno in redkeje kot dvakrat tedensko ter vsebujejo prispevke različnih avtorjev (Bibliotekarski terminološki slovar, 2009).

³ Sinonim za časopis je revija in ne časnik, čeprav se v vsakdanjem življenju običajno za publikacije, ki so v resnici časniki (npr. *Delo*, *Financial Times*), zmotno uporablja izraz časopis.

- siva literatura: so objavljeni dokumenti, ki niso dosegljivi na knjižnem trgu in so namenjeni ožji ciljni skupini; podobno kot pri knjižnih zbirkah spada med serijske publikacije samo siva literatura, ki nima omejenega časa izhajanja; npr. interne serijske publikacije korporacij, letaki, oglasno gradivo trgovskih podjetij (Bibliotekarski terminološki slovar, 2009).⁴

V devetnajstem in dvajsetem stoletju je prišlo do številnih tehnoloških inovacij na področju tiskarskih strojev in papirja ter posledično do ekspanzije tiskarske industrije. Ta je skupaj s pojavom elektronskih publikacij v sedemdesetih letih dvajsetega stoletja pripomogla k silovitemu razmahu naslovov serijskih publikacij, izdanih na različnih medijih.

Razmah serijskih publikacij je po eni strani razlog za avtomatizacijo dela z njimi v knjižnicah, po drugi strani pa vir številnih težav avtomatizacije. Težave se pojavljajo zaradi sprememb v pogostosti izhajanja serijskih publikacij, publikacije nastajajo na novo, se ukinjajo, združujejo in razcepljajo, spreminjajo naslove, cene itd. Zato morajo biti avtomatizirani sistemi za serijske publikacije še posebno dinamični.

Prvi in ključni korak pri avtomatizaciji tega področja je izdelava strojno čitljivega popisa zaloge serijskih publikacij. Popis zaloge vsebuje lokacijske podatke, informacije o manjkajočih številkah, spremembah pri naslovih in informacije o pogostosti izhajanja publikacij. Popis je uporaben kot izhodišče za avtomatizacijo različnih funkcij:

- nabava oziroma pridobivanje knjižničnega gradiva;⁵
- izdelava naročil, reklamacij in različnih poizvedb pri ponudnikih oziroma dobaviteljih in korespondence s knjigovezi glede vezave publikacij;
- izdelava seznamov npr. seznamov reklamacij, seznamov izgubljenih, ukradenih in poškodovanih publikacij;
- vodenje proračuna in knjigovodstva za serijske publikacije;
- evidentiranje dotoka serijskih publikacij je »sistematično spremljanje dotoka serijskih publikacij [...] in vpisovanje podatkov o posameznih številkah« (Bibliotekarski terminološki slovar, 2009, str. 93); v ta sklop spada tudi inventarizacija, tj. »postopek

⁴ V nalogi se bomo ukvarjali s tiskanimi serijskimi publikacijami (vendar se ne bomo ukvarjali s tiskano sivo literaturo).

⁵ Pri serijskih publikacijah nabava pomeni predvsem nadzor nad naročninami in njihovimi obnovami.

vpisovanja novo pridobljenega knjižničnega gradiva v inventarno knjigo vključno z označitvijo lastništva, vpisom inventarne številke na gradivo« (Bibliotekarski terminološki slovar, 2009, str. 123);⁶ inventarna enota – »enota knjižničnega gradiva, ki je vpisana v inventarni knjigi pod določeno inventarno številko« (Bibliotekarski terminološki slovar, 2009, str. 123) – je pri serijskih publikacijah letnik;⁷

- vodenje podatkov in opravil, povezanih s področjem vezav in kompletacij;⁸ zaradi varovanja gradiva se pri postopku kompletacije posamezni zvezki pogosto vlagajo v zaščitne mape ali škatle, nekatere serijske publikacije pa se zveže v knjigoveški delavnici;
- izposoja serijskih publikacij (Rice, 1984).⁹

2.3 KNJIŽNIČNI KATALOG IN NJEGOVA AVTOMATIZACIJA

Knjižnični katalog je »urejen popis zaloge določene knjižnice [...]. Takšni pregledno urejeni popisi knjižničnega fonda so po eni strani namenjeni uporabniku, ki z njegovo pomočjo ugotavlja, ali ima knjižnica gradivo [...], knjižničarju pa so katalogi tudi važen pripomoček za smotrno dopolnjevanje knjižničnega fonda« (Banič idr., 1987, str. 113).

Glede na zunanjo obliko kataloge ločimo na listkovne, knjižne in avtomatizirane oziroma računalniške. Knjižni katalogi so v obliki tiskane knjige pripravljeni sezname zaloge. Listkovni katalogi nastanejo tako, da je popis vsake enote knjižnične zaloge na svojem listku, listki pa so lahko razporejeni po različnih ključih (po abecedi, strokah ipd.). Prednost knjižnih katalogov pred listkovnimi je v tem, da so prvi bolj pregledni, priročni in majhni. Njihova slabost pa je, da so zaprti in vanje ni mogoče dodajati novih podatkov. Glavna prednost listkovnih katalogov

⁶ Razlika med inventarizacijo in evidentiranjem serijskih publikacij je v tem, da inventariziramo letnik, evidentiramo pa posamezne zvezke znotraj letnika. Zato vsakič, ko inventariziramo, tudi evidentiramo serijske publikacije, vendar pa jih vsakič, ko jih evidentiramo, ne inventariziramo.

⁷ Pri monografskih publikacijah je inventarna enota knjigoveška oziroma fizična enota knjižničnega gradiva.

⁸ Kompletacija pri monografskih publikacijah pomeni »priključitev zvezkov istega kompleta [...], ki jih knjižnica pridobi za prvim, z dodajanjem inventarne številke, signature« (Bibliotekarski terminološki slovar, 2009, str. 158), pri serijskih publikacij pa priključitev zvezkov (posameznih različnih števil letnika) k istemu letniku (Bibliotekarski terminološki slovar, 2009).

⁹ Izposoja je povezana z rezervacijo gradiva, tj. »postopek in/ali oznaka, ki zagotavlja uporabniku knjižnice možnost uporabe, izposoje določenega knjižničnega gradiva ob določenem času« (Bibliotekarski terminološki slovar, 2009, str. 284).

pred knjižnimi je torej njihova ažurnost, saj so odprti in kažejo točno podobo trenutne zaloge v knjižnici (Banič idr., 1987).

Avtomatizacija knjižničnih katalogov se je začela v šestdesetih letih prejšnjega stoletja. Začetki so bili skromni, saj je šlo zgolj za avtomatizacijo izdelave oziroma tiskanja listkovnih ali knjižnih katalogov. Prednost pred ročno izdelanimi katalogi je bila v zmanjšanju količine časa, potrebnega za izdelavo in razmnoževanje katalogov, in v strojnem urejanju kataložnih listkov po abecedi (Kilgour, 1970). Korak v smer računalniških katalogov, kakršne poznamo danes, so naredili COM (Computer Output Microfilm) katalogi, saj gre pri njih za strojno čitljive podatke. Ti so pravzaprav zelo podobni avtomatiziranim knjižnim katalogom, saj so se iz njih razvili. Razlika je, da so knjižni katalogi natisnjeni na papir, COM katalogi pa so posneti na mikrofilm (Rice, 1984).

Najsodobnejša oblika knjižničnih katalogov so računalniški katalogi, ki omogočajo »iz ogromne množice informacij o knjižnični zalogi v hipu posredovati podatke, ki jih hranijo v svojem spominu (bazi podatkov) in ki ustrezajo zastavljenemu vprašanju uporabnika. Značilnost takšnega kataloga je, da so v njem združene funkcije klasičnih katalogov vseh vrst« (Banič idr., 1987, str. 114). Računalniški katalog odpravi zgoraj opisane pomanjkljivosti knjižnih in listkovnih katalogov ter hkrati obdrži prednosti obeh.

Pri prvih računalniških katalogih je bila uporabniška prijaznost manj pomembna od drugih značilnosti (nadzor kakovosti, stanje zaloge ipd.), saj so bili namenjeni za interno uporabo. Vendar se je to začelo spreminjati, ko so računalniški katalogi postali javno dostopni (Rice, 1984). Rezultati novejših poskusov avtomatizacije knjižnic kažejo, da ta proces pozitivno vpliva na knjižnice, na njihovo osebje in na uporabnike, kot eno izmed ključnih pridobitev pa navajajo prav javni računalniški katalog (Ansari, Gautam in Fatima, 2017).

2.3.1 Inventarizacija, evidentiranje in opremljanje serijskih publikacij s programom COBISS3

Knjižnične kataloge urejamo tako, da gradivo inventariziramo in evidentiramo. V NUK poteka evidentiranje in inventarizacija gradiva s pomočjo računalnika od leta 1988. Ko evidentiramo prvo prejeto številko v letniku serijske publikacije, moramo gradivo inventarizirati. To storimo

v programu COBISS3 tako, da v segmentu COBISS3/Zaloga uredimo podrobne podatke o zalogi v polju 997 (Slika 1), saj se v knjižnicah

na podlagi podrobnih podatkov o zalogi v poljih 996/997 vodi evidenca inventarja in izvaja izposoja gradiva [...]. Eno polje 997 [predstavlja] [...] letnik serijske publikacije.

Polja 996/997 lahko nastanejo v postopku nabave gradiva v segmentih COBISS3/Nabava in COBISS3/Serijske publikacije, lahko pa jih dodamo tudi sami, neodvisno od nabave [...]. Vsi podatki se vnašajo po pravilih, ki veljajo za format COMARC/H.¹⁰ (COBISS3/Zaloga, 2005, str. 24)

The screenshot shows the 'Polje 996/997' form in the COBISS3 system. The form is divided into several sections with labels on the left and input fields on the right. The fields are populated with data as follows:

Field Label	Value
COBISS.SHD:	16377602
Dvojnica (d/d):	
Indikator vezave (1):	2 - Vezani zvezki
Števec inv. števil:	
Indikator postavitve (2):	1 - Postavitev po tekoči številki
Inventarna številka (f):	900300070
Oznaka primerka (c):	1
Datum inventariz. (o):	21.05.2001
Podlokacija (dli):	P - Zbirka serijskih publikacij
Stopnja dostopnosti (p):	4 - omejena dostopnost - čitalnica
Interna oznaka (dli):	
Status (q):	
Format (dli):	4 - nad 45 cm in več
Datum statusa (t):	
Števec tekočih števil:	
Omejitev dostopnosti (u):	
Tekoča številka (dln):	78897
Števec števil za izposajo:	
Številčenje v signaturi (ds):	2003
Št. za izp. (9):	
UDK prosti pristop (dlu):	
Opombe (n):	Številka za izposajo (9)
ABC in drugo - 1. del (da):	
Opombe (r):	štev.29 kljub reklamacijam nismo prejeli
ABC in drugo - 2. del (d5):	
Nabavni p.:	180571; d - obvezni izvod;
Številčenje v sig. - ozn. dela (d5):	
Polje 998:	Št.primerkov: 0; trenutno nar

At the bottom of the form, there are several buttons: COMARC, Določi številke, Kopiraj, Izpiši nalepke, V redu, and Prekliči.

Slika 1: Izpolnjeni podatki v polju 997

Pri inventarizaciji serijskih publikacij moramo v polju 997 urediti naslednje podatke:

- število primerkov oziroma oznaka primerka: »kadar imamo več kot en izvod, je oznaka primerka obvezna, da vemo, kateri izvod obdelujemo (npr. postavitveni, arhivski, dodatni)« (Poličnik-Čermelj, 1994, str. 56);
- signatura: »pri prostem pristopu si pomagamo z lokacijo, UDK vrstilci in naslovi [...], [v sistemu zaprtih skladišč pa] gradivo postavljamo po tekočih številkah v okviru formatov« (Poličnik-Čermelj, 1994, str. 56);

¹⁰ Polji 996 in 997 sta si zelo podobni, vendar je polje 996 namenjeno podatkom o stanju zaloge monografskih publikacij, polje 997 pa podatkom o stanju zaloge serijskih publikacij.

- inventarna številka: v NUK uporabljamo avtomatsko določeno devetmestno inventarno številko, kjer je prva številka 9 (oznaka za serijske publikacije), naslednje štiri številke predstavljajo leto inventarizacije, zadnje štiri pa zaporedno številko inventarizacije (npr. inventarna št. 920180010 pomeni, da gre za serijsko publikacijo, ki je bila leta 2018 inventarizirana deseta po vrsti);
- letnik in oznaka letnika; (npr. Letn. 10, Vol. 98, God. 3, Jg. 1);
- letnica: (npr. 2014, 2017/2018; slednji primer je pogost pri šolskih publikacijah, ko letnik ni koledarsko leto);
- knjiga: »podatek se vnese, če obstajata več kot dva nivoja številčenja v okviru ene enote« (Poličnik-Čermelj, 1994, str. 59) (npr. Tom 3, ko je letn. 2);
- številka zvezka z oznako zvezka: ta podatek se spreminja vsakič, ko se evidentira gradivo, torej z vsako novo številko (npr. št. 1, no. 1-20);
- opombe k podatkom o stanju zaloge: v Zbirki serijskih publikacij je to polje rezervirano za podatke o številu prejetih obveznih izvodov (npr. 4, 16);
- datum inventarizacije: običajno se podatek vnese avtomatsko, tj. skupaj z inventarno številko;
- stopnja dostopnosti: kodiran podatek po enotnem šifrantu (npr. 4 – omejena dostopnost – čitalnica);
- status: kodiran podatek po enotnem šifrantu (npr. status 3 – v vezavi, ki izposojevalcu in uporabniku pove, da je gradivo trenutno nedostopno);
- inventarne opombe: »podatek se uporablja za natančno identifikacijo fizičnega primerka in kaže njegovo specifičnost« (Poličnik-Čermelj, 1994, str. 61) (npr. v mapi, št. 16 je izgubljena);
- nabavni podatki: način nabave je »podatek [...], pomemben za inventarizacijo. Uporablja se kot enotni kodirani šifrant« (Poličnik-Čermelj, 1994, str. 61) (npr. nakup, obvezni izvod, stari fond); poleg tega so prisotni tudi drugi podatki: cena, datum prejema, št. dobavnice;
- namen nabave, št. in datum naročila, računa in reklamacije, dobavitelj, financer, interna št. in datum računa.

Hkrati z inventarizacijo običajno izdelamo tudi vzorec izhajanja, ki omogoča evidentiranje serijskih publikacij s kontrolo dotoka. S kontrolo dotoka beležimo spremembe v zalogi (prejem zvezkov, prekinitve v zalogi zaradi neprejetih ali neizdanih zvezkov, reklamacije in brisanje

reklamacij zvezkov ter sprotno odpisovanje zvezkov). Te spremembe se zabeležijo v podpolju Številčenje (m), ki se nahaja v polju 997 (COBISS3/Zaloga, 2005).

Ko gradivo inventariziramo, na vsako prvo številko v letniku s svinčnikom vpišemo inventarno številko in signaturo, na vsako evidentirano številko pa odtisnemo lastniški žig in ga opremimo s signaturno nalepko (Poličnik-Čermelj, 2010). Signaturna nalepka je sestavljena tako, da je v zgornjem delu signatura, v spodnjem delu inventarna številka in številka zvezka (ločuje ju vejica), tj. podatek iz podpolja Številčenje (m), v sredini pa je črtna koda, ki je grafični prikaz podatkov iz spodnjega dela nalepke. Pri serijskih publikacijah, ki imajo izpolnjeno podpolje Številčenje (m), lahko natisnemo dve vrsti nalepk, pri vseh ostalih publikacijah pa samo eno. Pri monografskih publikacijah in serijskih publikacijah, ki nimajo izpolnjenega podpolja Številčenje (m), je v spodnjem delu nalepke zgolj inventarna številka. Pri serijskih publikacijah, ki imajo izpolnjeno podpolje Številčenje (m), pa imamo na izbiro, da natisnemo signaturno nalepko, ki vsebuje v spodnjem delu samo podatek o inventarni številki (Slika 2), ali pa poleg inventarne številke natisnemo tudi podatke iz podpolja Številčenje (m) (Slika 3), torej imamo poleg inventarne številke v spodnjem delu navedeno tudi številko zvezka ali zvezkov.¹¹ Ker je črtna koda prikaz podatkov iz spodnjega dela nalepke, je črtna koda v drugem primeru drugačna (daljša) kot v prvem. Če izbran podatek iz podpolja Številčenje (m) vsebuje devet znakov ali več, se ne natisne, in je nalepka enaka kot v primeru, da podatka ne izberemo.

Slika 2: Nalepka brez podatkov o zvezkih

¹¹ Primer dveh različnih nalepk iste publikacije je tudi v Prilogi 1.

Slika 3: Nalepka s podatki o zvezkih

2.4 KNJIŽNIČNA IZPOSOJA IN NJENA AVTOMATIZACIJA

Knjižnična izposoja je knjižnična storitev, ki omogoča uporabnikom dostop do večjega in bolj raznolikega nabora informacij in idej (Evans in Carter, 2009). Sestavljajo jo trije elementi – uporabnik, izposojena publikacija in čas izposoje –, ki jih najdemo v različnih kombinacijah v vseh oblikah izposoje (Rice, 1984), tako pri izposoji na dom, kot tudi pri izposoji v čitalnico oziroma prezenčni izposoji.

Izposoja na dom zahteva zelo natančno evidentiranje uporabnikov in izposojenega gradiva. V ta namen sta v rabi predvsem dva načina: pregled nad izposojenim gradivom si ustvarimo s *knjižnim listkom*, ki ga vzamemo iz izposojenega kosa knjižnega gradiva in ga vanj vrnemo, ko pride gradivo spet v knjižnico [...] izposoja na *zadolžnico*; ta način je v rabi v knjižnicah s pretežno tujim in dragocenejšim gradivom, ki ga je težje nadomestiti; uporabnik mora lastnoročno napisati in podpisati zadolžnico za vsak kos izposojenega gradiva. (Banič idr., 1987, str. 129)

Izposoja v čitalnico, ki ni avtomatizirana, v glavnem deluje po istem principu kot izposoja na dom z zadolžnico.

»V knjižnicah, kjer je izposojevalni proces avtomatiziran, računalnik prevzame naslednja opravila: vodi evidenco uporabnikov, vodi evidenco izposoje in vračanja gradiva, rezervira izposojeno gradivo za naslednjega uporabnika, izpisuje opomine za nevrnjeno gradivo, statistično obdeluje podatke o uporabnikih in frekvenci izposoje« (Banič idr., 1987, str. 137). Prednosti avtomatizirane pred klasično izposajo so predvsem v času, ki ga prihranijo knjižničarji, in sicer tako pri sami izposoji gradiva kakor tudi pri pregledovanju podatkov o izposojenem gradivu in statistiki izposoje (Kraljič, 2005).

Izposoja je prvo področje, ki se je avtomatiziralo v knjižnici. Prvi sistem avtomatizirane izposoje je deloval s pomočjo luknjanih kartic in tudi prvi računalniki, ki so jih uporabljali v izposoji v šestdesetih letih, so še vedno delovali v kombinaciji z njimi (Rice, 1984). Obdelava podatkov ni potekala v realnem času, temveč paketno in ob vnaprej določenih časovnih intervalih, denimo ob določenih urah v dnevu ali dneh v tednu – odvisno od velikosti knjižnice. Podatki o stanju knjižnične zbirke so bili točni šele po končani obdelavi (Kraljič, 2005).

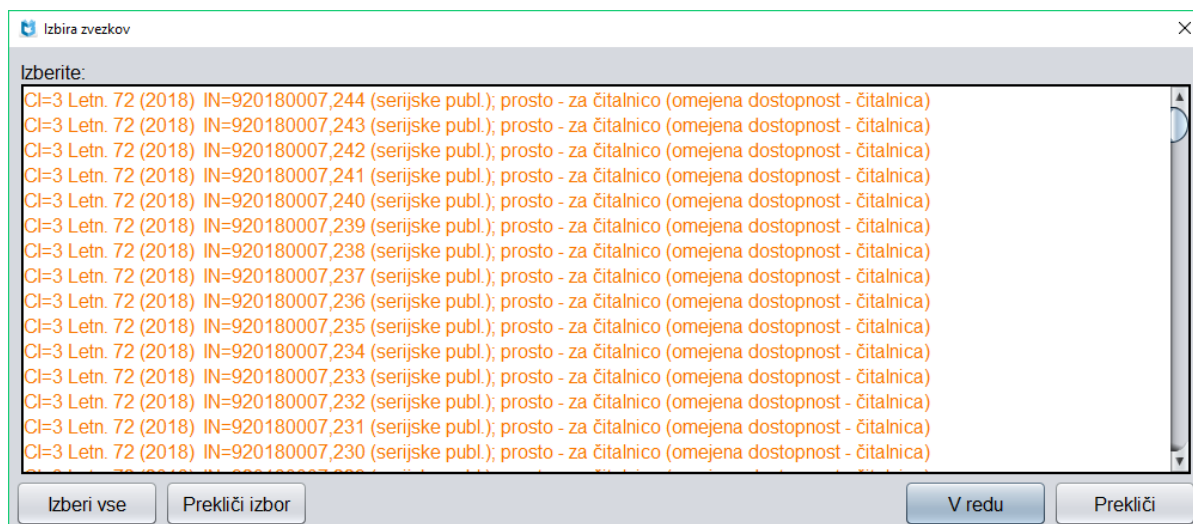
2.4.1 Izposoja serijskih publikacij s programom COBISS3

V programu COBISS3 se za potrebe izposoje uporablja segment COBISS3/Izposoja.

Vsi postopki evidentiranja gradiva (izposoja, podaljšanje roka izposoje, vračanje) pri izbranem članu se izvajajo v oknu Gradivo domače knjižnice. Iz okna Gradivo domače knjižnice lahko dostopamo do lokalnega kataloga gradiva, v katerem je možno izvesti izposajo in rezervacijo gradiva za člana. (COBISS3/Izposoja, 2017, str. 4-1)

V segmentu COBISS3/Izposoja lahko gradivo računalniško izposodimo tako, da ga poiščemo v računalniškem katalogu, kar je časovno zamudno, zato uporabnikom ni prijazno. Hitreje gradivo izposodimo tako, da ga identificiramo z inventarno številko, najhitreje in zato na uporabnikom najbolj prijazen način pa ga izposodimo tako, da s čitalcem črtnih kod preberemo črtno kodo na signaturni nalepki, s katero smo opremili gradivo, ko smo ga evidentirali.

Izposoja serijskih publikacij z nalepko, na katero so natisnjeni podatki iz podpolja Številčenje (m), poteka enako hitro, kakor če s pomočjo nalepke izposojamo gradivo, ki nima izpolnjenega podpolja Številčenje (m). Počasneje pa poteka izposoja gradiva, ki ima izpolnjeno podpolje Številčenje (m), vendar ta podatek ni natisnjen na nalepko. V tem primeru moramo iz seznama zvezkov izbrati zvezke, ki jih želimo izposoditi (Slika 4). Najhitrejši način izposoje je torej izposoja s pomočjo nalepke, ki ima v spodnjem delu nalepke navedeno tudi številko zvezka, če ima izpolnjeno podpolje Številčenje (m). Oba načina izposoje in priprave gradiva na izposajo sta podrobno opisana v priročnikih *COBISS3/Zaloga* in *COBISS3/Izposoja*.

Slika 4: Okno Izbira zvezkov

Ko izposojamo gradivo, so v oknu Gradivo domače knjižnice (Slika 5) v zgornjem delu izpisani podatki o članu knjižnice, v osrednjem delu pa je izpisan seznam gradiva, ki je evidentirano pri članu. Podatki o posameznem izvodu gradiva so razvrščeni v osem stolpcev. Tisti, značilni za serijske publikacije, so v drugem in tretjem stolpcu. V tretjem stolpcu je opis gradiva, ki ga pri serijskih publikacijah sestavljajo naslov, signatura, oznaka primerka, letnik in letnica. V drugem stolpcu je navedena identifikacijska številka gradiva. Ta je »pri izposojenih ali rezerviranih serijskih publikacijah v več zvezkih [...] inventarna številka dopolnjena s številko zvezka oziroma območjem številke vezanih zvezkov« (COBISS3/Izposoja, 2017, str. 4.2-3).¹² Vse tri možnosti za identifikacijo serijskih publikacij pri izposoji so povezane s podpoljem Inventarna številka (f) in podpoljem Številčenje (m) v polju 997.

¹² Vsi podatki – razen podatka o naslovu – izhajajo iz polja 997.

Gradivo domače knjižnice

Član: [redacted]

Terjatve: EUR 0,0000 Evidentirani inventar: 0

Privilegiji: NMF/NBC/NOC/NRC;

Štev. izpos. izvodov (I): 5; Datum poteka članstva: 31.12.2018; Datum zadnjega obiska: 22.10.2018

Sts/O	IN/ID/VG	Opis	ODD/StsR	Izp/Pod/Spr	R/RP/L/B	Rok/Op	Zam/O...
C	398900663	TI=Osnove knjižničarstva		26.06.2018		24.10.2018	
	knjige	AU=Banič, Tatjana (avtor); Berčič, Branko (avto...)		15.10.2018, ...			
		SG=b KS 403720					1.
C	200604432	TI=Raziskovalne metode v bibliotekarstvu, infor...		19.10.2018		19.11.2018	
	knjige	AU=Šauperl, Alenka (urednik)					
		SG=U 574773					2.
S	920161420	TI=Analecta Husserliana : the yearbook of phen...		22.10.2018		22.10.2018	
	serijske publ.	Cl=1 Vol. 119 (2016)					
		ISSN=0167-7276					3.
S	920183004,337	TI=Rivista di studi politici internazionali, SG=P ...		22.10.2018		22.10.2018	
	serijske publ.	Cl=1 Anno 85 (2018)					
		ISSN=0035-6611					4.
S	900300070,1-52_P	TI=Dolenjski list, SG=P IV 78897/2003		22.10.2018		22.10.2018	
	serijske publ.	Cl=1 Letn. 54 (2003)					
		ISSN=0416-2242					5.

IN/CN= [input field]

☐ Na dom ☒ V čitalnico ☐ Po MI

Katalog Preglej COMARC Izposodi Vrni Zadrži Podaljšaj Rezerviraj Zažolžnica Zapri

Slika 5: Okno Gradivo domače knjižnice

Ovisno od podatkov v polju 997, se izpišejo tudi podatki v evidenci izposoje (Slika 5). Prva možnost je, da identifikacijsko številko predstavlja samo inventarna številka (prve tri publikacije na Sliki 5). Če v letniku izide samo en zvezek publikacije, ki nima številčenja, podpolja Številčenje (m) ne izpolnjujemo, zato številka zvezka ne more biti del identifikacijske številke za izposojno. Inventarna številka je identifikacijska številka tudi pri monografskih publikacijah, torej je inventarna številka identifikacijska številka (ali pa vsaj njen del) pri izposoji vseh publikacij.¹³ V primeru, ki je prikazan na Sliki 5, imajo prve tri publikacije, ki jih je izposodil član, inventarno številko za identifikacijsko številko. Prvi dve publikaciji sta monografski, tretja pa je serijska. Ker takšne publikacije, npr. letna poročila, pripravljamo na izposojno in izposojamo na zelo podoben način kot monografske publikacije, je oboje neproblematično. Priprava takšnega gradiva na avtomatizirano izposojno je opisana v priročniku COBISS3/Zaloga.

Druga možnost je, da identifikacijsko številko za izposojno sestavljata inventarna številka in številka zvezka (četrti publikacija na Sliki 5). Če v letniku izide več zvezkov (ali eden, ki ima svoje številčenje), podatke o tem vpisujemo v podpolje Številčenje (m). Izposojamo vsakega

¹³ Publikacij brez inventarnih številok ni mogoče programsko izposoditi.

posebej, zato ima vsak svojo identifikacijsko številko za izposojlo. Takšne publikacije, npr. časopise, je včasih nekoliko težje pripraviti na avtomatizirano izposojlo kot publikacije, ki izhajajo enkrat v letniku.¹⁴ Vendar je priprava tega gradiva na avtomatizirano izposojlo še vedno relativno neproblematična, neproblematična pa je tudi izposoja sama. Tudi priprava tega gradiva na avtomatizirano izposojlo je opisana v priročniku COBISS3/Zaloga.

Tretja možnost je, da identifikacijsko številko sestavljata inventarna številka in območje številke vezanih zvezkov (peta publikacija na Sliki 5). Ta je najbolj problematična. Ker vežemo zvezke, ki so bili prej nevezani in smo jih lahko izposojali posamično, se težavam, ki jih srečamo pri drugi možnosti, pridružijo še težave, ki so značilne za tretjo možnost samo, tj. težavam pri evidentiranju zaloge se pridružijo še težave pri računalniškem evidentiranju vezave zaloge, ki je bila že evidentirana.

Ko torej zvežemo zvezke serijske publikacije, moramo to evidentirati tudi v programu. Spremeniti moramo podatke v podpolju Indikator vezave (1) in v podpolju Številčenje (m). V podpolju Indikator vezave (1) moramo vrednost 0 - Nevezani zvezki spremeniti v vrednost 2 - Vezani zvezki, če so zvezani vsi zvezki v letniku skupaj in je enota izposoje celoten letnik, ali pa v vrednost 1 - Vezani in nevezani zvezki, če so zvezki letnika zvezani, vendar ne v eno enoto izposoje, ampak je enot izposoje v letniku več. »V okviru podpolja [Številčenje (m)] nastopa več interpunkcijskih znakov« (COMARC/H, 2017, str. m - 1), katerih uporaba je pogojena z izbiro vrednosti v podpolju Indikator vezave (1). Ob spremembi vrednosti v podpolju Indikator vezave (1) moramo torej pogosto spremeniti še ločila v podpolju Številčenje (m).

Težave pri računalniški izposoji vezanih zvezkov serijskih publikacij lahko zato razdelimo v dve skupini, namreč glede na to, katero vrednost Indikatorja vezave (1) smo izbrali. Ti dve skupini pa lahko razdelimo še naprej, in sicer glede na to, koliko letnikov ali naslovov je vezanih skupaj ali pa kolikšen del letnika je vezan (Tabela 1).

¹⁴ S tem problemom se v naši nalogi sicer ne bomo posebej ukvarjali, saj je problematika obširna in bi zahtevala posebno obravnavo, vseeno pa velja omeniti vsaj en primer. Če npr. zalogo evidentiramo s kontrolo dotoka, ki ima v vzorcu izhajanja določeno, da izhaja na štirinajst dni, nato pa publikacija začne sredi letnika izhajati tedensko, je potrebno popraviti vzorec izhajanja, česar pa program vedno ne dopušča. V takšnih primerih moramo zalogo evidentirati neposredno v podpolju Številčenje (m). Takšno evidentiranje serijskih publikacij ni priporočljivo, saj ne omogoča programskega nadzora nad reklamacijami.

Tabela 1: Skupine vezanih zvezkov serijskih publikacij

Vezani zvezki serijskih publikacij				
Vezani celotni letniki skupaj (2 - Vezani zvezki)			Vezani letniki v več enot (1 - Vezani in nevezani zvezki)	
Vezan posamezen letnik (poglavje 3.1)	Vezanih več letnikov skupaj (poglavje 3.2)	Vezanih več naslovov skupaj (poglavje 3.3)	Celoten letnik vezan v dva ali več enot (poglavje 3.4)	Delno vezani zvezki letnika (poglavje 3.5)

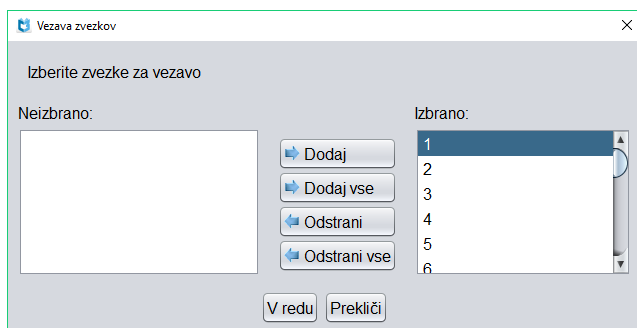
V skladiščih Zbirke serijskih publikacij je večina gradiva vezanega, zato je za dosego cilja naše naloge, namreč priprave gradiva na hitro avtomatizirano izposajo v NUK, problem avtomatizirane izposoje vezanih serijskih publikacij ključen. Z uporabo priročnikov, kot sta *COBISS3/Izposoja* ali *COBISS3/Zaloga*, lahko rešimo nekatere skupine težav, ki smo jih navedli v Tabeli 1, ne moremo pa rešiti vseh, saj priročniki opisujejo zgolj najbolj osnovne primere. Zato moramo rešitve iskati drugje, tj. v praksah drugih knjižnic. Naša hipoteza je, da so slovenske knjižnice te probleme že rešile na takšen način, ki je primeren tudi za NUK. Delne hipoteze bomo potrjevali oziroma zavračali v poglavjih 3.2, 3.3, 3.4 in 3.5. Zato bomo z metodo deskripcije predstavili primere avtomatizirane izposoje serijskih publikacij dveh slovenskih knjižnic, s komparativno metodo pa bomo primerjali predstavljene primere. Ker je cilj naloge ugotoviti, kako gradivo pripraviti na računalniško izposajo, ki je prijazna uporabnikom, bo zadostovalo, da primerjamo naslednje podatke iz knjižnic, katerih prakso bomo primerjali: kateri zvezki publikacij so vezani skupaj, kakšni so podatki o zalogi za to gradivo v COBISS+ ter način, kako je ta zaloga opremljena. Za dodatna pojasnila ob morebitnih nejasnostih bomo povprašali zaposlene v teh knjižnicah.

3 PRIPRAVA VEZANIH ZVEZKOV SERIJSKIH PUBLIKACIJ NA AVTOMATIZIRANO IZPOSOJO

Zvezki serijskih publikacij so lahko vezani na različne načine. Te smo v Tabeli 1 razvrstili v dve skupini. Eno skupino smo razdelili še naprej v tri podskupine, ki bodo predstavljene v poglavjih 3.1, 3.2 in 3.3, drugo skupino pa v dve podskupini, ki bosta predstavljeni v poglavjih 3.4 in 3.5.

3.1 VEZAN POSAMEZEN LETNIK SERIJSKE PUBLIKACIJE

V primerih, ko je vezan en letnik serijske publikacije skupaj, torej je enota izposoje en cel letnik, ni težav s pripravo gradiva na izposajo. Celoten potek evidentiranja vezave, ki je za te vrste vezave gradiva zadovoljivo opisan v priročniku *COBISS3/Zaloga*, lahko izvedemo na dva načina, saj lahko v polju 997 spremenimo Indikator vezave (1) v 2 - Vezani zvezki in temu primerno spremenimo interpunkcijske znake v podpolju Številčenje (m) ali pa celoten postopek izvedemo programsko, tj. z desnim klikom na gradivo izberemo metodo Veži zvezke in nato v oknu Vezava zvezkov (Slika 6) izberemo za vezavo vse zvezke. Zatam moramo natisniti še nalepko, pri čemer je vseeno, ali izberemo območje zvezkov, ki se tedaj izpišejo na nalepko, ali pa ne (Priloga 1), saj pri izposoji v nobenem primeru ni potrebno izbirati števil, ki jih bomo izposodili (Slika 4). Obe možnosti pripravita gradivo na hitro avtomatizirano izposajo.

Slika 6: Okno Vezava zvezkov

3.2 VEZANI LETNIKI SERIJSKIH PUBLIKACIJ

V NUK hranimo tudi serijske publikacije, ki imajo vezanih skupaj več letnikov. Običajno so posamezni zvezki teh publikacij tanjši ali izhajajo redkeje. Ko izposojamo eno fizično enoto gradiva, ki vsebuje več letnikov neke publikacije, je potrebno programsko izposoditi vse letnike. Priročnik *COBISS3/Zaloga* takšnih primerov ne opisuje. Primere situacije vezanih zvezkov serijskih publikacij v NUK pred pripravo na avtomatizirano izposajo predstavljamo v Prilogi 2 (Primeri 1, 2 in 3), primere rešitev problema izposoje v Slovanski knjižnici predstavljamo v Prilogi 3 (Primer 4, 5 in 6) in primere rešitev v UKM v Prilogi 4 (Primeri 7, 8, in 9).

Primer 1 (Priloga 2) prikazuje, s kakšnimi signaturnimi nalepkami so opremljeni vezani zvezki serijskih publikacij v NUK, če te nalepke niso natisnjene s pomočjo programa COBISS. Takšne nalepke ne vsebujejo podatkov o inventarni številki, letnikih in zvezkih, pomembnejše pa je, da ne vsebujejo črtnih kode, s katero gradivo hitro računalniško izposodimo. Računalniško bi lahko

publikacijo izposodili le s pomočjo inventarne številke ali kataloga. Takšne signaturne nalepke je zato potrebno nadomestiti z drugimi. V Primeru 1 sta skupaj vezana skupaj dva letnika serijske publikacije.

Primer 2 in 3 (Priloga 2) prikazujeta gradivo, ki je opremljeno s signaturno nalepko, natisnjeno iz programa COBISS3. Primer 2 prikazuje različne prakse označevanja letnikov v zgornjem delu nalepke: v Primeru 2 s poševnico (/) v Primeru 3 z znakom minus (-). Označevanje v Primeru 2 ni primerno, saj se poševnica uporablja v primeru lomljenih letnic (npr. šolsko leto), torej izgleda, kakor da gre za en letnik publikacije. Zato je označevanje v Primeru 3 primernejše. Znak (/ ali -) in številka letnika, ki sledijo znaku, sta bila v obeh primerih dodana samo za potrebe izpisa nalepke in nista zavedena v polju 997. V obeh primerih je gradivo opremljeno z eno samo nalepko. Če gradivo izposodimo s pomočjo čitalca črtnih kod, izposodimo samo en letnik publikacije, čeprav sta v Primeru 2 skupaj vezana dva letnika, v Primeru 3 pa osemnajst letnikov. En letnik v Primeru 2 in sedemnajst letnikov v Primeru 3 bi torej ostalo neizposojenih. Rešitev v teh primerih je izposoja s pomočjo računalniškega kataloga ali inventarne številke, ki je počasna.

Priloga 3 prikazuje, kako problem vezanih letnikov rešujejo v Slovanski knjižnici. Primer 4 in 5 prikazujeta, kako rešujejo problem treh skupaj vezanih letnikov, Primer 6 pa problem štirih skupaj vezanih letnikov. Kolikor je skupaj vezanih letnikov, s toliko signaturnimi nalepkami je opremljeno gradivo v Primerih 4, 5 in 6. Ko v Slovanski knjižnici izposodijo takšne publikacije, s čitalcem črtnih kod preberejo vse nalepke na gradivu. Takšna rešitev je hitrejša, kakor če bi morali izposojati oziroma iskati gradivo s pomočjo kataloga ali inventarne številke. Vendar pa je ta rešitev nepraktična in še vedno počasna predvsem takrat, ko je skupaj vezanih večje število letnikov. Gradivo v Primeru 3 (Priloga 2) bi morali namreč opremiti z osemnajstimi signaturnimi nalepkami.

Priloga 4 prikazuje rešitve skupaj vezanih letnikov v UKM. Podobno kot NUK tudi UKM opremlja takšno gradivo z eno nalepko. V Primeru 7 sta skupaj vezana dva letnika, v Primeru 8 so vezani skupaj trije letniki, v Primeru 9 pa je skupaj vezanih osem letnikov. V UKM s pomočjo ene signaturne nalepke izposodijo vse letnike, ki so vezani skupaj, saj je zaloga za vse letnike podrobno popisana v podpolju Številčenje (m). Zvezki pred opombami za javnost¹⁵

¹⁵ Opombe za javnost se navajajo v podpolju Številčenje (m), v lomljenih oklepajih.

spadajo k najstarejšemu vezanemu letniku, k temu letniku pa spada tudi inventarna številka na nalepki. Ostale inventarne številke navedejo v podpolje za inventarne opombe, tj. Opombe (r). Tak način izposoje je torej najhitrejši.

Vendar pa praksa evidentiranja oziroma inventarizacije serijskih publikacij, ki jo imajo v UKM, ni skladna s pravili COMARC/H. Eno polje 997 je namreč namenjeno enemu letniku serijske publikacije, UKM pa v primerih, ko je vezanih več letnikov skupaj, zalogo vseh letnikov popiše v enem polju 997. Čeprav je način avtomatizirane izposoje vezanih zvezkov serijskih publikacij v UKM najhitrejši, je praksa Slovenske knjižnice zaradi načina inventarizacije in evidentiranja primernejša za NUK. Vendar pa tudi ta ni optimalna, saj je izposoja s pomočjo velikega števila nalepk zamudna. Hipoteza, da so slovenske knjižnice rešile težave počasne izposoje skupaj vezanih (več) letnikov, je torej le delno potrjena.

3.3 VEZANI NASLOVI SERIJSKIH PUBLIKACIJ

Podobno kakor je lahko skupaj vezanih več letnikov, je lahko skupaj vezanih tudi več naslovov serijske publikacije. Običajno so skupaj vezani zvezki publikacije, ki je spremenila naslov, zato je pogosto ohranila tudi signaturno številko. Priročnik *COBISS3/Zaloga* takšnih primerov ne opisuje. Primeri takšnih vezav so navedeni v Prilogi 5.

Primer 10 prikazuje prakso v NUK. Tako kot v Primeru 1 je tudi v tem primeru gradivo opremljeno s signaturno nalepko, ki ni bila izdelana s programom COBISS. Na nalepki je tudi ročno dopisana letnica publikacije in posebna lokacija v časopisnem skladišču Zbirke serijskih publikacij. V poljih 997 obeh publikacij je v podpoljih Številčenje (m) v opombah za javnost navedeno, skupaj s katero publikacijo sta vezane. Ker signaturna nalepka nima črtne kode, gradiva ne moremo izposoditi preko računalnika. Gradivo lahko izposodimo s pomočjo inventarne številke ali kataloga, kar je zamudno.

Primer 11 prikazuje prakso izposoje skupaj vezanih dveh publikacij v Slovanski knjižnici. V podpoljih Številčenje (m) je tako kot v Primeru 10 pri vsaki publikaciji navedeno, s katero je vezana skupaj. Ko v Slovanski knjižnici programsko izposodijo skupaj vezani publikaciji, izposodijo samo eno, namreč tisto, kateri pripada nalepka. Takšna praksa je hitra, vendar pa del gradiva, ki je fizično izposojen, ni programsko evidentiran kot izposojen. Zato bi bilo tako kot v primeru 10 potrebno izposoditi naslov publikacije, za katerega ni nalepke na gradivu, z

iskanjem po računalniškem katalogu ali z vpisovanjem inventarne številke. Prav tako pa bi lahko uporabili rešitev, ki so jo za problem vezanih letnikov uporabili v Slovanski knjižnici (Priloga 3), namreč da bi nalepili na gradivo vse nalepke naslovov (in letnikov, če jih je več). Takšen način izposoje bi bil hitrejši. V Slovanski knjižnici so torej našli način avtomatizirane izposoje skupaj vezanih naslovov publikacij, ki je relativno hiter, vendar ga ne uporabljajo.

Primer 12 v Prilogi 5 prikazuje način reševanja problema skupaj vezanih publikacij v UKM. Skupaj so vezani štirje letniki ene publikacije in en letnik druge. Gradivo je opremljeno z eno nalepko, ki nosi inventarno številko najstarejšega letnika obeh publikacij. Ostale inventarne številke so navedene v podpolju Opombe (r). Zaloga za vse letnike je podrobno popisana v podpolju Številčenje (m): zvezki pred opombami za javnost spadajo k najstarejšemu letniku, v opombah za javnost pa so navedeni zvezki ostalih letnikov, pri čemer je označeno, kateri letnik pripada drugi publikaciji.

V UKM s pomočjo ene nalepke izposodijo več publikacij (vsaka ima lahko več letnikov), zato je tak način izposoje najhitrejši. Vendar pa tako kot v primeru vezanih letnikov (Priloga 4) praksa inventarizacije in evidentiranja zaloge v UKM ni v skladu s pravili COMARC/H, saj zalogo za več letnikov (in naslovov) popišejo v enem samem polju 997. Zato je praksa priprave gradiva na računalniško izposajo, kakršno imajo v Slovanski knjižnici, bolj primerna za NUK, predvsem pa je bolj primerna takšna praksa, ki smo jo izpeljali iz njihove prakse za vezane letnike (za vsak letnik in naslov nalepka; kolikor polj 997, toliko nalepk). Vendar tudi takšna praksa ni optimalna, saj je v primeru izposoje s pomočjo večjega števila nalepk izposoja zamudna. Hipoteza, da so slovenske knjižnice rešile težave počasne izposoje skupaj vezanih (več) naslovov, je torej potrjena le delno.

3.4 LETNIK, VEZAN V VEČ ENOT

V NUK so serijske publikacije vezane tudi tako, da je letnik vezan v več enot, ki jih lahko izposojamo posamezno. Te enote so torej enote izposoje. Na tak način je vezano gradivo, ki izhaja pogosto oziroma pri katerem izide veliko gradiva v enem letniku (npr. časniki). Velike količine gradiva namreč ni mogoče vezati v eno samo enoto, zato so letniki vezani v več enot, ki so običajno smiselno razdeljene (npr. vsak mesec vezan posebej).

Ko se letnik publikacije zveže v več enot, je potrebno to evidentirati v polju 997. Postopek je opisan v priročniku *COBISS/Zaloga*. To lahko naredimo tako, da spremenimo Indikator vezave (1) v 1 - Vezani in nevezani zvezki in uredimo podatke v podpolju Številčenje (m) ali pa to storimo z metodo Veži zvezke, pri čemer moramo ponoviti postopek izbire zvezkov za vsako enoto, ki je vezana skupaj.

Priloga 6 prikazuje prakso v NUK. Primeri 13, 14 in 15 prikazujejo letnike publikacij, ki so vezani v dvanajst enot. Primer 13 prikazuje nalepko, s katero je opremljena enota publikacije, na katero je natisnjeno tudi območje števil, ki so vsebovane v enoti. Ko izposojamo takšno publikacijo s pomočjo signaturne nalepke, ni potrebno izbirati števil, ki jih bomo izposodili (Slika 4), zato je tak način izposoje najhitrejši.

V Primerih 14 in 15 se območje števil, ki so vsebovane v enoti, ne more natisniti, saj območje števil vsebuje več kot 9 znakov, ker so poleg števil popisane in vezane tudi posebne priloge. Če želimo takšne publikacije izposoditi s pomočjo signaturne nalepke, moramo izbrati zvezke, ki jih bomo izposodili (Slika 4), zato je tak način izposoje počasnejši.

Prilogi 7 in 8 prikazujeta enake primere kot Priloga 6, tj. iste letnike iste publikacije z istim ali podobnim območjem števil. Primeri 16, 17 in 18 (Priloga 7) prikazujejo, da težav s predolgimi območji števil v Slovanski knjižnici nimajo, zato pri njih izposoja poteka hitro. Razlog za to je, da ne evidentirajo in vežejo posebnih prilog skupaj z ostalimi zvezki publikacije, ampak jih izločajo. Ta rešitev za NUK ni primerna, saj je trajno hranjenje slovenike osrednja naloga NUK.

Priloga 8 prikazuje prakso v UKM. Primera 19 in 21, podobno kot Primeri 16, 17 in 18, težav s prevelikim območjem števil na nalepki nimata, saj posebne priloge niso evidentirane, niti niso vsebovane v vezanih zvezkih. Ta rešitev torej za NUK ni primerna.

Primer 20 pa prikazuje dve enoti izposoje, saj v UKM (nekatere) posebne priloge evidentirajo, vendar jih ne vežejo skupaj z zvezki matične publikacije. Ker so posebne priloge evidentirane v enem polju 997, ostali zvezki publikacije pa v drugem, ne prihaja do težav s predolgimi območji zvezkov na nalepki. Tak način opremljanja serijskih publikacij in njihove avtomatizirane izposoje je torej hiter.

Vendar pa prakse priprave vezanih zvezkov v več enot, kakršno imajo v UKM, ni mogoče uporabiti v NUK pri gradivu, ki ima že vezane priloge in ostale zvezke skupaj. Predvsem pa je pomembno, da ta praksa ni v skladu s formatom COMARC/H (eno polje 997 za en letnik), zato ni primerna za NUK. Za NUK torej ni primerna ne rešitev Slovanske knjižnice niti rešitev UKM. Hipoteza, da so slovenske knjižnice rešile težave počasne izposoje letnikov, ki so vezani v več enot, je torej zavrnjena.

3.5 DELNO VEZANI ZVEZKI LETNIKA

Posamezen letnik serijske publikacije je lahko tudi delno vezan, tj. nekateri zvezki publikacije so vezani, ostali pa nevezani. V NUK se na tak način veže dele letnikov publikacij, ki še izhajajo. Evidentiranje vezave lahko storimo na dva načina, ki sta opisana v začetku prejšnjega poglavja (3.4), vendar pa je priporočljivo uporabiti metodo Veži zvezke, saj v primerih časnikov z veliko količino zvezkov v letniku lahko pride do napak, ko urejamo podatke v podpolju Številčenje (m), saj moramo vsak nevezan zvezek navesti posebej. Postopek je opisan v priročniku COBISS3/Zaloga.

V Prilogi 9 Primer 22 prikazuje stanje pred delno vezavo zvezka v NUK, Primer 23 pa stanje po njej. Posamezni zvezki časnikov, ki jih vežemo v NUK, vendar še niso vezani, zaradi ohranjanja gradiva niso opremljeni s signaturnimi nalepkami (Primer 22). Takšno nevezano gradivo moramo računalniško izposoditi s pomočjo kataloga ali inventarne številke. V tem primeru boljši način priprave gradiva na računalniško izposajo torej ni mogoč.

Ko se pošlje gradivo v knjigoveznico, v podpolju Status (q) izberemo podatek 3 - v vezavi, zaradi česar je cel letnik publikacije nedostopen za računalniško izposajo. To je sicer primerno, če pošljemo v knjigoveznico celoten letnik, ni pa primerno, če pošljemo v knjigoveznico samo en del, preostalo pa imamo še vedno na voljo za izposajo. Gradivo bi torej fizično lahko izposodili, ne moremo pa ga izposoditi računalniško. Če ne vpišemo podatka 3 - v vezavi, pa v COBISS+ izgleda, kakor da je za izposajo dostopen celoten letnik.

Primer 23 (Priloga 9) prikazuje tudi enake težave pri izdelavi nalepk, kakor smo jih opisali v prejšnjem poglavju (območje številke se ne natisne). Te težave UKM in Slovanska knjižnica nista rešili na način, ki bi bil primeren za NUK.

Primer 24 (Priloga 9) kaže, da v Slovanski knjižnici delno vežejo zvezke. Iz podpolja Številčenje (m) lahko razberemo, da imajo vezanih devet enot publikacije in da letnik še ni zaključen. (Primer 17 prikazuje celoten letnik iste, a leto starejše publikacije vezan v dvanajst enot.) Vendar pa je v primerjavi z isto publikacijo v NUK evidentiranih manj števil. Razlog za to je, da v Slovanski knjižnici evidentirajo številke šele, ko so že zvezane. Zato ni potrebno, da v Slovanski knjižnici vpisujejo Status (q) 3 - v vezavi, torej takšnih težav z delno vezavo letnikov, kot jih ima NUK, nimajo. Prav tako takšnih težav nimajo v UKM, saj letnike vežejo šele takrat, ko prejmejo vse številke. Vendar pa prva rešitev ni primerna za NUK, saj v NUK zvezke evidentiramo in zato lahko tudi reklamiramo redno, druga pa ni primerna, saj shranjevanje takšnih publikacij, ki jih sedaj delno vežemo, zahteva veliko prostora, ki pa je v NUK omejen. Hipoteza, da so slovenske knjižnice rešile težave pri izposoji delno vezanih letnikov, je torej zavrnjena.

4 RAZPRAVA IN ZAKLJUČKI

Cilj naloge je bil ugotoviti, kako serijske publikacije pripraviti na hitro računalniško izposajo. Potem ko serijske publikacije inventariziramo in evidentiramo, lahko izposojamo posamezne (nevezane) zvezke ali pa jih vežemo in izposojamo vezane zvezke.

Obstajata dve vrsti nevezanih zvezkov. Lahko imajo izpolnjeno polje Številčenje (m) ali pa ne. Ugotovili smo, da je način priprave obeh vrst nevezanih zvezkov serijskih publikacij na hitro avtomatizirano izposajo primerno predstavljen v priročniku *COBISS3/Zaloga*.

Obstajata dve vrsti vezanih zvezkov serijskih publikacij. Lahko so vezani celotni letniki serijskih publikacij v eno enoto ali pa je letnik vezan v več enot. Ugotovili smo, da je način priprave enega vezanega letnika na hitro računalniško izposajo primerno predstavljen v priročniku *COBISS3/Zaloga*, ni pa primerno predstavljen v primerih, ko je skupaj vezanih več letnikov ali naslovov serijskih publikacij. Zato smo primerjali prakso NUK z dvema knjižnicama, ki v Sloveniji poleg NUK hranita največ vezanih zvezkov serijskih publikacij, in ugotovili, da je težavo mogoče rešiti tako, da gradivo opremimo s toliko signaturnimi nalepkami, kolikor letnikov vsebuje določena publikacija. Tak način priprave gradiva na hitro avtomatizirano izposajo je primeren, vendar ni optimalen.

Ugotovili smo tudi, da je način priprave serijske publikacije, pri kateri je celoten letnik vezan v več enot, na hitro avtomatizirano izposajo primerno predstavljen v priročniku *COBISS3/Zaloga* takrat, ko pri matični serijski publikaciji ni evidentiranih ali vezanih posebnih prilog. Slednje povzročajo težave pri hitri računalniški izposoji. Primerjava s praksami v dveh slovenskih knjižnicah je pokazala, da takšnih težav v nimajo, saj posebnih prilog ne vežejo h publikaciji ali pa jih inventarizirajo ali evidentirajo posebej. Za NUK te rešitve niso primerne, zato težava ostaja nerešena. Prav tako ostaja nerešena težava delno vezanih (delno nevezanih) zvezkov, saj smo ob primerjavi praks v slovenskih knjižnicah ugotovili, da teh težav nimajo, saj gradivo vežejo na koncu leta ali pa ga evidentirajo šele tedaj, ko je vezano.

Na podlagi teh rezultatov predlagamo spremembe oziroma prilagoditve programa COBISS3. V primerih, ko je skupaj vezanih več letnikov ali naslovov serijskih publikacij, predlagamo možnost oblikovanja kompleta. Pri monografskih publikacijah je namreč mogoče več polj 996 (lahko gre tudi za polja, ki pripadajo različnim zapisom) med seboj povezati v komplet, kar omogoča, da ob izposoji enega izposodimo vse elemente kompleta. Tako bi pri izposoji več skupaj vezanih letnikov ali naslovov serijske publikacije s pomočjo ene nalepke izposodili vse.

Predlagamo tudi, da bi takrat, ko je območje zvezkov daljše od devetih znakov, program avtomatično zamenjal znake s krajšimi. Program bi denimo namesto območja 1-5_P1_6-20, ki ga ne more natisniti, na nalepko natisnil 1#20. Pri tem bi bilo seveda potrebno, da program tudi identificira to številko, ko jo prebere ob izposoji.

Predlagamo pa tudi, da se omogoči možnost, da se podatek iz podpolja Status (q) 3 - v vezavi poveže z delom podpolja Številčenje (m), torej s tistim območjem zvezkov, ki so dejansko v vezavi. S tem bi rešili problem izposoje delne vezave zvezkov, saj bi bil za izposajo nedostopen samo del in ne celoten letnik.

5 VIRI IN LITERATURA

Ansari, M. A., Gautam, J. N. in Fatima, S. (2017). Library Automation in Indian Central Universities: Issues and Challenges. *Cataloging & Classification Quarterly*, 55(4), 247–265, doi: 10.1080/01639374.2017.1302541.

Erčulj, H., Priprava knjižničnega gradiva za avtomatizirano izposajo: primer serijskih publikacij Narodne in univerzitetne knjižnice. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Bahor, S. (2005). Začetki uvajanja avtomatizacije v NUK in v slovenske javne knjižnice. *Knjižnica*, 49(4), 7–28.

Banič, T., Berčič, B., Filo, B. in Veselko M. (1987). *Osnove knjižničarstva*. Ljubljana: Posebna izobraževana skupnost za kulturo.

Bibliotekarski terminološki slovar. (2009). Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.

COBISS3/Izposoja: V6.14-00: *Priročnik za uporabnike*. (2017). Maribor: Inštitut informacijskih znanosti. Pridobljeno 23. 10. 2018 s spletne strani https://home.izum.si/izum/e-prirocniki/5_COBISS3_Izposoja/Cel_5_COBISS3_Izposoja.pdf.

COBISS3/Zaloga: V3.0: *priročnik za uporabnike*. (2005). Maribor: Inštitut informacijskih znanosti.

COMARC/H format za podatke o stanju zaloge: *priročnik za uporabnike*. (2017). Maribor: Inštitut informacijskih znanosti. Pridobljeno 4. 10. 2018 s spletne strani: https://home.izum.si/izum/e-prirocniki/3_COMARC_H/Cel_3_COMARC_H.pdf.

Evans, G. E. in Carter, T. L. (2009). *Introduction to Library Public Services* (7th Edition). Westport, London: Libraries Unlimited.

Glavan, M. (2006). Posebne zbirke v NUK: Uvod. V D. Balažic (ur.), *Slovenska nacionalna knjižnica: ob 60-letnici preimenovanja v Narodno in univerzitetno knjižnico* (str. 97–98). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.

Gorman, M. (1975). The Current State of Standardization in the Cataloging of Serials. *Library Resources & Technical Services*, 19(4), 301–313.

Kalčič, D. (2006). Posebne zbirke v NUK: Zbirka serijskih publikacij. V D. Balažic (ur.), *Slovenska nacionalna knjižnica: ob 60-letnici preimenovanja v Narodno in univerzitetno knjižnico* (str. 115–119). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.

Erčulj, H., Priprava knjižničnega gradiva za avtomatizirano izposajo: primer serijskih publikacij Narodne in univerzitetne knjižnice. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Kalčič, D. (2007). Obvezni izvod serijskih publikacij v Narodni in univerzitetni knjižnici. *Knjižnica*, 51(3/4), 141–148.

Kanič, I. (1986). Mikroračunalnik v posodabljanju knjižničnega poslovanja. *Knjižnica*, 30(3/4), 91–106.

Kilgour, F. G. (1970). History of Library Computerization. *Information Technologies and Libraries*. 3(3), 218–229.

Knjižnična zbirka NUK. (b. d.). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno 26. 08. 2018 s spletne strani: <http://www.nuk.uni-lj.si/viri/knjiznicna-zbirka-nuk>

Kodrič-Dačić, E. (2006). Zgodovina NUK: časovni trak. V D. Balažic (ur.), *Slovenska nacionalna knjižnica: ob 60-letnici preimenovanja v Narodno in univerzitetno knjižnico* (str. 15–39). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.

Kraljič, M. (2005). *Avtomatizacija izposoje knjižničnega gradiva: potek v preteklosti in obeti za prihodnost* (Diplomsko delo). Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Ljubljana.

Letno poročilo 2017. (2018). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno 26. 08. 2018 s spletne strani: <http://www.nuk.uni-lj.si/nuk/dokumenti-knjiznice>.

Pivec, F. (2001). *Informacijska družba in knjižnice*. Maribor: Inštitut inforamcijskih znanosti. Pridobljeno 8. 10. 2018 s spletne strani: http://www.izum.si/doc/novice_Inf_druzba_in_knjiznice.pdf.

Platforma COBISS. (b. d.). Maribor: Inštitut informacijskih znanosti. Pridobljeno 7. 9. 2018 s spletne strani: <https://www.cobiss.net/si/platforma-cobiss.htm>.

Poličnik-Čermelj, T. (1994). *Pridobivanje gradiva in inventarizacija*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.

Poličnik-Čermelj, T. (2010). *Oprema knjižničnega gradiva na primerih kulturne dediščine NUK*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.

Erčulj, H., Priprava knjižničnega gradiva za avtomatizirano izposajo: primer serijskih publikacij Narodne in univerzitetne knjižnice. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Rice, J. (1984). *Introduction to Library Automation*. Littleton: Libraries Unlimited.

Šetinc, L. (2006). Slovenska nacionalna knjižnica. V D. Balažic (ur.), *Slovenska nacionalna knjižnica: ob 60-letnici preimenovanja v Narodno in univerzitetno knjižnico* (str. 5–12). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.

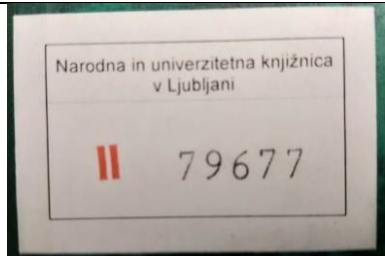
Uvod v COBISS+. (b. d.). Maribor: Inštitut informacijskih znanosti. Pridobljeno 7. 9. 2018 s spletne strani: <https://plus.si.cobiss.net/opac7/help>.

Vidic-Ratković, V. (1996). *Evalvacija zbirke periodike v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani* (Diplomsko delo). Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Ljubljana.

Priloga 1: Možnosti izpisa nalepk za vezan celoten letnik serijske publikacije

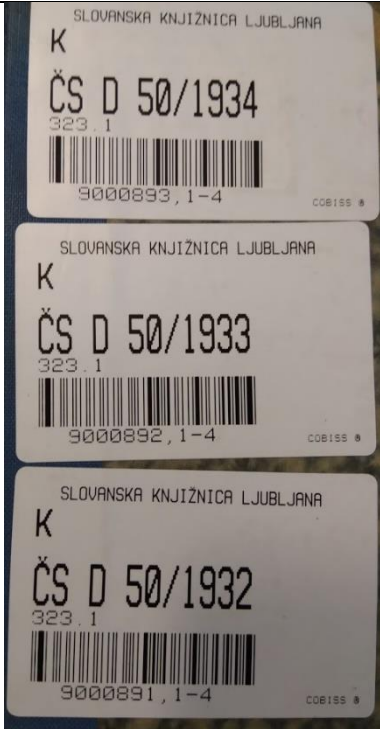
Nalepke za vezan letnik serijske publikacije <i>Dolenjski list</i> , leto 2003	
Nalepka s podatki o območju vezanih zvezkov	Nalepka brez podatkov o območju vezanih zvezkov
Številčenje (m): 1-52_P<Skupaj>	Številčenje (m): 1-52_P<Skupaj>
A barcode label from the National and University Library. It features the text 'NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA' at the top, a call number 'P IV 78 897₂₀₀₃', a barcode, and the ISSN '900300070, 1-52_P' at the bottom.	A barcode label from the National and University Library. It features the text 'NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA' at the top, a call number 'P IV 78 897₂₀₀₃', a barcode, and the ISSN '900300070' at the bottom.

Priloga 2: Primeri vezanih letnikov serijskih publikacij v NUK

Vezani letniki serijske publikacije v NUK*		
Primer 1: <i>Moja Gorenjska</i> , leti 2006–2007	Primer 2: <i>Klasje: časopis občanov Ivančne Gorice</i> , leti 2012–2013	Primer 3: <i>Stiki : glasilo Krajevne skupnosti Primskovo</i> , leta 1984, 1988– 2004, 2006
Številčenje (m): 1-6 & 1-6	Številčenje (m): 1-8 & 1-9	Številčenje (m): ,2 & 1,3 & ,2 & 1-3 & 1-2 & 1,3 & 1,3 & 1 & 1,2 & 1- 2_P<Volitve> & 1,3 & 1,3 & 1-3 & 1-2 & 1-3 & 1,3 & 1-3 & 2-3
		

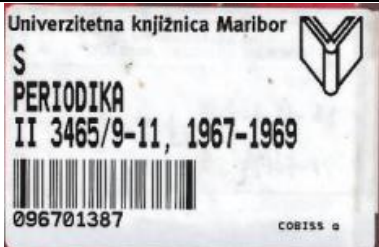
*Znak & ni del vsebine podpolj Številčenje (m), ampak razločuje vsebino različnih podpolj med seboj.

Priloga 3: Primeri vezanih letnikov serijskih publikacij v Slovanski knjižnici

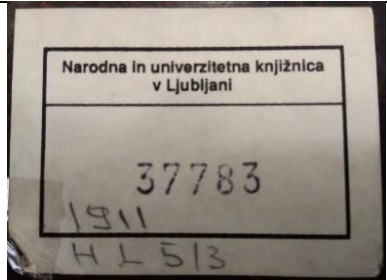
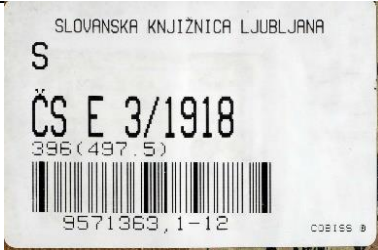
Vezani letniki serijske publikacije v Slovanski knjižnici*		
Primer 4: <i>Triglavanski listi</i> , leta 1932–1934	Primer 5: <i>Gasilec</i> , leta 1932–1934	Primer 6: <i>Ave Maria</i> , leta 1963–1967
Številčenje (m): 1-4 & 1-4 & 1-4	Številčenje (m): 1-6 & 1-7 & 1-12	Številčenje (m): 1-3_6-9 & 2-3_12 & 9-10 & 12
		

*Znak & ni del vsebine podpolj Številčenje (m), ampak razločuje vsebino različnih podpolj med seboj.

Priloga 4: Primeri vezanih letnikov serijskih publikacij v UKM

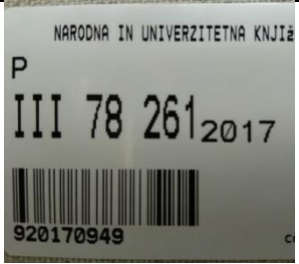
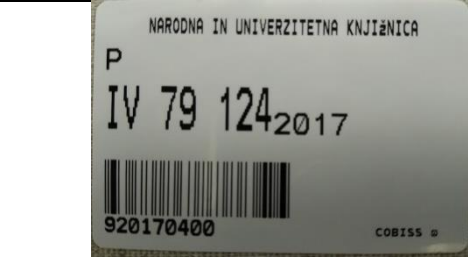
Vezani letniki serijske publikacije v UKM		
Primer 7: <i>Harman : glasilo Tobačne Ljubljana</i> , leti 1979–1980	Primer 8: <i>Konoplan : glasilo delovne organizacije Induplati</i> , leta 1967–1969	Primer 9: <i>Glasnik sreče : list o srečkah in vrednostnih papirjih</i> , leta 1932/1933–1940
Številčenje (m): ,2-5<št. 1-7=1980><M št. 1=1979>	Številčenje (m): 1-12<št. 1-12=1968; št. 1-12=1969>	Številčenje (m): 1-12<1/3_4-7=1934; 1-5=1935; 1-5=1936; 1-4=1937; 1-4=1938; 1-4=1939; 1-3=1940>
		

Priloga 5: Primeri skupaj vezanih naslovov v NUK, v Slovanski knjižnici in v UKM

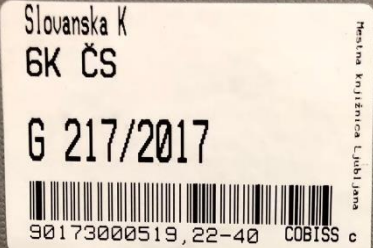
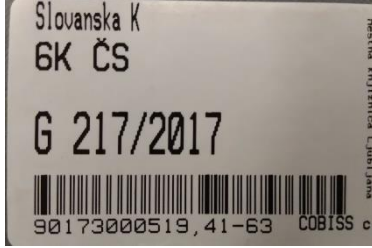
Skupaj vezani naslovi serijskih publikacij*		
NUK	Slovanska knjižnica	UKM
Primer 10: Publikaciji <i>Rdeči prapor: glasilo jugoslovanske socialne demokracije in Zarja: glasilo slovenskega delovnega ljudstva</i> , leto 1911	Primer 11: Publikaciji <i>Ženski svijet : mjesečnik za kulturne, socijalne i političke interese žena in Jugoslavenska žena : mjesečnik za kulturne, socijalne i političke interese jugoslavenskih žena</i> , leto 1918	Primer 12: Publikaciji <i>Orači in Brigada : glasilo sindikalne podružnice Mariborske tiskarne</i> , leta 1949/1950–1953
Številčenje (m): 1-43<uvezano k nadaljevanju publikacije: "Zarja"> & 1-43<uvezano k nadaljevanju publikacije: "Zarja">	Številčenje (m): 1-12<št.11-12 Jugoslavenska žena> & 11-12<gl. pri Ženski svijet>	Številčenje (m): 1-8<št.1-5=1952;1-2=1953;feb=1954;1=1952(Orači)>
		

*Znak & ni del vsebine podpolj Številčenje (m), ampak razločuje vsebino različnih podpolj med seboj.

Priloga 6: Primeri letnika, vezanega v več enot, v NUK

Celoten letnik, vezan v več enot, v NUK		
Primer 13: <i>Finance</i> : leto 2017, št. 22-40	Primer 14: <i>Finance</i> , leto 2017, št. 41- 59_P1<Poljska>_60- 63	Primer 15: <i>Slovenske novice</i> : leto 2017, št. 58-72_P1<Razturi na maturi>_73- 75_P2<Planica 2017>_76- 83_P3<Prvomajske počitnice>_P4<Razturi na maturi : angleščina>_84-88
Številčenje (m): 1- 21+22-40+41- 59_P1<Poljska>_60- 63+64-73_P2<Pal 2017 : poslovni avto leta>_74-81+82- 102+103-124+125- 145+146-167+168- 188+189- 198_P3<Gospodarsk a vozila>_199- 202_P4<Varovanje podatkov>_203- 209+210-230+231- 249	Številčenje (m): 1- 21+22-40+41- 59_P1<Poljska>_60- 63+64-73_P2<Pal 2017 : poslovni avto leta>_74-81+82- 102+103-124+125- 145+146-167+168- 188+189- 198_P3<Gospodarsk a vozila>_199- 202_P4<Varovanje podatkov>_203- 209+210-230+231- 249	Številčenje (m): 1-30+31-57+58- 72_P1<Razturi na maturi>_73- 75_P2<Planica 2017>_76- 83_P3<Prvomajske počitnice>_P4<Razturi na maturi : angleščina>_84-88+89-97_P5<Razturi na maturi : slovenščina>_98-116+117- 139_P6<Tacen 2017>_140- 142_P7<Počitniška malha>_143-145+146- 175+176-206+207-229_P8<EP v košarki 2017>_230-231_P9<Kmetijske novice (avg)>_232-236+237-245_P10<Vodnik : 50.MOS>_246-266+267- 268_P11<Jesenske počitnice (okt)>_269- 285_P12<Maraton>_286-296+297- 314_P13<Praznično (nov)>_315-325+326- 327_P14<Okusi decembra>_328-354
		

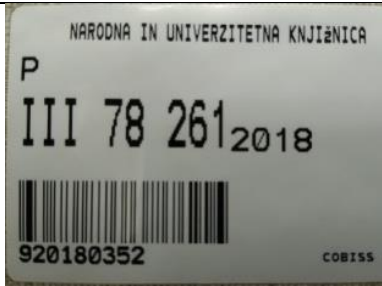
Priloga 7: Primer letnika, vezanega v več enot, v Slovanski knjižnici, enoti MKL

Celoten letnik vezan v več enot v Slovanski knjižnici		
Primer 16: <i>Finance</i> , leto 2017, št. 22-40	Primer 17: <i>Finance</i> , leto 2017, št. 41-63	Primer 18: <i>Slovenske novice</i> , leto 2017, št. 58-88
Številčenje (m): 1-21+22-40+41-63+64-81+82-102+103-124+125-145+146-167+168-188+189-209+210-230+231-248	Številčenje (m): 1-21+22-40+41-63+64-81+82-102+103-124+125-145+146-167+168-188+189-209+210-230+231-248	Številčenje (m): 1-30+31-57+58-88+89-116+117-145+146-175+176-206+207-236+237-266+267-296+297-325+326-354
		

Priloga 8: Primer letnika, vezanega v več enot, v UKM

Celoten letnik vezan v več enot v UKM		
Primer 19: <i>Finance</i> , leto 2017, št. 1-40	Primer 20: <i>Finance</i> , leto 2017, št. 41-81 & MAR<Polska>	Primer 21: <i>Slovenske novice</i> , leto 2017, št. 58-116
Številčenje (m): 1-40+41-81+82-124+125-167+168-209+210-249	Številčenje (m): 1-40+41-81+82-124+125-167+168-209+210-249 & MAR<Poljska>+OKT<Varovanje podatkov>#	Številčenje (m): 1-57+58-116+117-175+176-354
	 	

Priloga 9: Primeri delno vezanih zvezkov v NUK pred avtomatizacijo in po njej

Delna vezava zvezkov		
NUK*		Slovanska knjižnica
Primer 22: <i>Finance</i> pred delno vezavo v NUK, leto 2018	Primer 23: <i>Finance</i> po delni vezavi v NUK, leto 2018, št. 1-21	Primer 24: <i>Finance</i> po delni vezavi v Slovanski knjižnici, leto 2018, 1-21
Številčenje (m): 1-18+P1<Davki v 2018>+19-32+P2<Investicijski vodnik 2018 (feb)>+33-62+P3<Varovanje podatkov (mar)>+63-71+P4<Poslovni avto leta 2018 (apr)>+72-81+P5<Nepremičnine 2018>+82-88+P6<Tovorno & dostavno vozilo leta 2018 (maj)>+89-171+[...]+176-181+P11<Zelena mobilnost (sep)>+182-186+P12<Trendi (sep)>+P13<TOP kariera (sep)>+187-205+P14<Gradnja in bivanje (okt)>#	Številčenje (m): 1-18_P1<Davki v 2018>_19-21+22+23+24+25+26+27+28+29+30+31+32+P2<Investicijski vodnik 2018 (feb)>+33+[...]+173+P9<F Podjetništvo (sep)>+174+175+P10<Avstrija & Slovenija (sep)>+176+177+178+179+180+181+P11<Zelena mobilnost (sep)>+182+183+184+185+186+P12<Trendi (sep)>+P13<TOP kariera (sep)>+187+188+189+190+191+192+193+194+195+196+197+198+199+200+201+202+203+204+205+P14<Gradnja in bivanje (okt)>#	Številčenje (m): 1-21+22-40+41-62+63-81+82-102+103-122+123-166+167-186+187-196#
		

*Ker je podatkov po podpolju Številčenje (m) zelo veliko, smo jih skrajšali: [...].